

Један нордијски профил
Аугуст Стриндберг

Грчка је митологија ~~наздана великим дес~~
лом од лепоте и животне веселости и храбрости. Таква, она је инспирисала у ~~се~~
старој Грчкој једну пластику какве можда неће ~~имати~~ више бити. Та мито-
логија и пластика инспирисале су заједно старе грчке песнике и трагичаре. На
супротној страни Европе, нордијска митологија није изазвала пластику и није у-
~~поезију~~
шла и не улази у ~~насме~~ нордијских песника. Та је митологија сам ужас и сама
негација лепих облика. Рихард Вагнер за своју Тетралогију, правио је избор ме-
ђу нордијским боговима, и писао је сам поезију о животу, мисли и речи тих богова.
Понекад, рекао би познавалац северних литература, богови Севера се свете над у-
метничким ствараоцима зато што их и сувише заборављају. Понеки гениј Севера,
као уклет, не може да даде у свом делу другу пластику живота и духа до ужасну,
мучну, велику по страхотама и неумољивостима. Такав је гениј Ибсен у Норвешкој
и Стриндберг у Шведској. ~~Н~~ихова пластика у поезији често потсети на оно ~~божан-~~
ство које је имало срце пуно оштрих зуба.

Стриндберга нико не воли. Аутор који је написао це-
лу библиотеку књига; романа, новела историјских и модерних, драма историјских
и друштвених, научних расправа, најзад још пет опсежних свезака повести и испо-
вести свога властитог живота; аутор који ништа ~~на~~ свету није заборавио обради-
ти који је свачију муку или описао или пројатио, тај аутор није успео задобити
ни општу љубав свију, ни нарочиту љубав појединача. Стриндберг није писац ни
младих ни старих, ни срећних ни несрећних, ни мушких ни женских. Познајемо га,
читали смо га, друговали смо с њим понекад баш братски, или га прстом показива-
ли као великог учитеља, али слабо наводимо његове текстове, слику његову не д-
ржимо на столу, мило нам је што му је лепа кућа тако далеко... Зашто? питамо
некога или питамо сами себе. И одмах мало јетко одговарамо истом речју: зашто?
Хаја, кад је неком дато од Бога да уме као лав рикати, онда не волимо чути да
тад као мангуп псује. Кад је неко велики сензуалац, онда нека не тражи ни од
кога весталство. Кад неко има стваралачку глад и стваралачку моћ највећих, он-
да тад нека не бележи као древни калуђери, само куге, војне и пропасти. Кад је
неко добио од Бога и силан мозак и силно срце, нека онда зна, или научи, како
се живи у две разне ћелије, као што је живео на пример Паскал, нека не препа-
да срце главом.

ЗВаља признати истину: Стриндберг се необично лако чита, јер је уметник; Стриндберга је лако разумети, јер говори истину; али је тешко долети тога сувог естету и судију, тога човека који је од јутра до мрака у афекту живео и тако и писао. Главни став анализе над Стриндбергом гласио би: одвише несрећан у животу и у мисли, својој, он је механизовао проблеме и катастрофе у књижевности својој. Стриндберг дигне палицу диригента, сваки демон заседне пред свој точак или своје дугме, црна работар почне у одређено време и сложно, машина неваљалства и коби ради и бруји католико и толико од Стриндберга предвиђених коњских снага. Ако ће се работар свршити са трагедијом, трагедија мора бити тешка. Ако ће бити стида и срама, биће их у мерама нечовечним немилосрдним свирејим. Ако ће се Стриндберг одупрети хумором, хумор ће бити црни хумор. О том хумору су додуше писали већ и антички писци, али не би ти стари писци могли водети Стриндберга ни на јој заједничкој тачки. Стриндберг црни хуморист или јатиричар, није у овом божјем свету видој једнук мрву хлеба која би била поштена.)

ЗСтриндберг је имао идеја, али није имао идеала. Он је знао ствари и односе ствари, он није веровао ни стварима ни односима. Он мирно прикаже, па и докаже ствар, и онда скочи да је са стотину аргумента раздере. Наравно раздире том приликом увек и себе. Он испише високу поезију, и онда узме да је шиба стварносту. Бог је дао Стриндбергу машту бога и демона, али свакако машту, а Стриндберг је пола века и књижевности своје просинкао ~~се~~ ^{или} голих нагих стварности. Живот Стриндбергов, живот ~~сина~~ "сина слушкивног", од самога почетка је био пун "стварности", па је Стриндберга уметника зато и мамила и дражила стварност, и он је и морао и желео да буде писац и песник стварности. По свему се види да је стварност за Стриндберга значила увек неку кобну неумитност. Протагонисти његових романа и прича, личности или неки закони живота и света, неминовно су од првога трена криви, или оминозни. Ако и нису, морају бити! Стриндберг коби! У трагици и у комици, Стриндберг остварује пластику негативних, одвратних, па и грозних чињеница, и остварује је руком без милости, и ставља у један свет без милости. Ми бисмо још казали, у свет без лепоте, без оне велике лепоте која увек сија, која је сунце на земљи.

ЗУ аутобиографском роману Син једне сл
киње Стриндберг је прилично објаснио како је и зашто дошло до тога да он постане, напоредо, велики писац, и велики мајстор презирања, гађења и мржње. Геометријско место свих његових мржњи била је жена, "простачко биће" у основи

основе, како је тврдио Стриндберг. Још прецизније речено: жена је била геометријско место свих Стриндбергових гњевова. Мржња и гњев нису благотворне снаге али су снаге. Мржња отвара очи, а гњев има велики речник. Има приличан број знатних стваралаца и мислилаца који су кроз мржњу и самомржњу постали велики познаваоци човека уопште и себе напосе. Гњевни презир свега никог, подлог и лажног чинио је од тих људи пессимисте особите врсте, ~~песимисте~~, пессимисте на - праситог суда и преког суда. Кратак процес, најтеша казна. Генијални типови тих презирача ~~Мршопенхауер~~, Свифт / презирали су не само све ~~животне~~ услове људских бића, него и законеваселене. При чему је Шопенхауер, обдарен уметничким стилом, умео понекад бити и лирично суморан, док је у Свифту кувао делиричан презир и мржња. Стриндберг је више сличан Свифту него Шопенхауеру.

~~Садашњи~~ ~~Стриндберг~~ манијачки неуморно и са сликама ужаса ~~је Садашњи~~ ~~Стриндберг~~ доказивао да се лаж и истина непрестано сливају једна у другу. Сва динамика живота ~~воља~~ човекова за моћју и надмоћју, воља човекова за вредношћу, гоне човека да се претвара и да лаже. При чему се човек ~~бори~~ са лажју у себи, жена никада. Лаж је даље принцип живота пре него што је порок живота. Прегађајући се са лажју, подлошћу и простаклуком ~~јест~~ више као бунтовним него као мислилац и посматрач, Стриндберг је донекле разбијао ~~конвенционалну~~ ~~суштину~~ форму романа и новеле, али је нарочито вређао и унижавао ~~трагедију~~. Изгонио је из ње меланхолију и елегичност, а оставио јој само сувост, често одвратност. ~~Број супре~~ Суров је био Стриндберг. Мање суров само од Свифта. Више суров него Шопенхауер и него Ниче. Шопенхауера је спасавао артизам, Ничеа велика поезија у духу и у машти. ~~и ако испит и постоји~~ Стриндберг ~~је~~ падао у делириум ~~од~~ гњева зато што није био довољно ~~доседник упућиваши љубав~~. ~~Моћа упућиваши љубав~~ ~~која је и струја~~ артист ~~ни довољно песник ни довољно филозоф~~ ~~уједно~~ ~~многи~~ ~~својих~~ ~~творачких~~ ~~наслеђа~~ ~~и~~ ~~мужка~~ ~~таковица~~. ~~Стриндберг~~ је ~~жадно~~ ~~тражио~~ ~~која~~ ~~нама~~. ~~Стриндберг~~ је истину тражио, да би се њоме светио! Може ли то чинити песник? И коме се највише светио? Жени. Може ли то радири филозоф!... Али пошто смо ово изрекли, тргнемо се. ~~тако~~ да није ~~артист~~ човек који је написао ~~историју~~ толике недостижно лепе странице о мору, о бродовима, о ноћи и о звездама, о Богу, о камењу, о сиротама, о чудима еволуције духа! ~~Камо~~ да није и ~~артист~~ мислилац човек који је написао ванредну историјску драму Ерик XIV, врсту шведског Хамлета! И како за није песник дисац чије је дело препуно слова! Додуше, мањом разбијених снованих ~~снованих~~ који одвише жури да види и зна ~~варке~~ и илузије.

На Стриндбергу је лежала, поред божјих благослова и божја клетва, можда ~~сваста~~ ~~шаргот подузеток био~~: ~~богја освета~~ Стриндберг је имао на срцу зубе, и волео је да ~~сваста~~ ~~додуше~~, ~~уједа~~, ~~Испаша~~, ~~објави~~ А Кај је ико срећу да када сечу трагери, није што укусно у ~~запуштених~~ ~~зубима~~, него се тиме сладрио. Кај оружјем. Он

и његове ~~супружне~~ су често биле само снови, али су и ти снови имали зube.

Негде у себи, да ли у страсти или у интелиекту, Стриндберг је морао носити идеал жене. А како је био и ~~вештичан~~ и врло детињаст љубавник, он је понекад ричући, понекад плачући тражио да тај идеал до мashi руком, или се с њиме венча. Наравно, што гој привенча или привеже уза се, то није идеал. Поступа раскид, бол искуства, интелектуални обрачун, сатански тачно знаје чиме све жена отступа од идеала. Затим опет фантазира да рај на земљи мора бити у жени, и онда с највећом мржњом и с научничким речником наспре на чуму и сенсуалну жену. Од двеју венчаних стриндбергових жена прва је била глумица, а друга чиста интелектуалка. Ловио је дакле несрећни ~~Стриндберг~~ по граничним областима. Две жене, два мучења. Јубавница је Стриндберг мао читаву серију, али, изгледа, све од реда "простачког". Стриндберг је летео у искуства са слободама изузетног човека. Али као што је често случај са величким људма у малим народима, традиција га није упућивала да разликује животи и научићи животи. Ако оно што човеку даје слободе не доноси истовремено и владање над собом, прете опасности и пропasti. Наравно, у мирним моментима је Стриндберг знао да тамо где нема идеалних жена, да у том свету нема и идеалних мушкараца. И извео је закључак: да је човек, ма ко он био само слуга га инстинката, и да је живот ма какав био само дивљаштво. Али чим нађе на жену, он је губи владање собом, наспре на њу безмalo физички, и бори се с њом као чумом са опасном дивљом зверком. По романима и причама својим причао је Стриндберг раздражено, властита своја страдања кроз љубав и крај жена. А драму брака је писао с помоћу научне библиотеке, с архивом кроминалног суда, и с помоћу лабораторијских инструмената. Ево једне сцене, отприлике. Улази жена, очарава лепотом, говором, држањем. Међутим, тако не може остати, ако и може бити. Стриндберг види лаж. Ено, надовој вилици њеној откривају један плус ширине или дужине, и с вилицом заједно лепотица прекази у категорију неких савремених или изумрлих животиња. Наилази затим облигатни скандинавски кандидат теологије, или асистент правника, или, код Стриндберга, кочијаш или веслар, Стриндберг седа за бисију, перо је ту, господици и кочијашу крећу се слепи инстинкти по механизованом детерминизму, започињу роман Марије, или господице Ђулије. Границе и сустајања нема. Ако је жена беба од две године, она има "рибје очи и мачје ноге". Ако је жена матрона, она учи ћерку и вереника да се узму и онда разиђу. Ако је жена Офелија, Стриндберг ће јој наћи расне и индивидуалне податке по мерама код лифераната чарапа и мидера. *stro*

5

је жена умрла, наћи ће ијак све што хоће у магацину за прављење мртвачких сандука. Стриндберг уходи, он гони, он се свети, он киши и срамоти. Није тај рођени уметник ~~и научни~~ бити уметник.

Стриндберг је имао опсесија, нарочито једну опсесију. Он је, како сам каже, "живео много раздвојен и усамљен". Као његов Аксел

~~Ворг~~
Ворг, живео је затворен у један кристал, у један хексаедер и ту је са интелектом који задивљује, и са маштом која плаши, писао/писао прилично једно те једно: себе и жену. Он је живео живот у животу, ~~и~~ је рачуне о животу сводио из хексаедра. Постао је мрзац, мизантроп, али и мизаутик, самомрзац. Насвоју ~~се~~ ^{само} мржњу био је Стриндберг поносит, и одмах је ~~према~~ да нема ни једне жене која би себе мрзила. Један разлог више да је он мрзи, са презирањем. То и тако поступају и сви Стриндбергови јунаци. Читалац понекад отури од себе књигу. Али Стриндберг који све на свету зна, зна унапред да ћете ви бацити његову књигу и пожури да рикне и удари на све стране и по свему још пре него што ви отурите ~~књигу~~. Сатирајући по свему па и по читаоцу. Тешка батина удара нагло, брзином асоцијација једног даровитог огорчењака, по држави, по Христу, по Британској енциклопедији, по бети у сазвежђу Херкула, промаши понекад ипак жену. Зато, вели Стриндберг, што је жена ситна као мушкица.

У реду другој, и Стриндберг је један који је знао шта је пакао. Али он није знао, уосталом нису ни многи други, није знао, као Достојевски, да се и у паклу може живети врло достојанствен живот. Стриндберг је у свом паклу живео ситан живот. Подозревао и уједао себе и друге, ~~и~~ али жена нема свеснога јауловљања јубави је да човек не каже је жена, мајка је само спона између једног свесног и једног несвесног живота. И још читава прошлост чињеница које су заиста никог порекла, и које се никојом катастрофом не могу дићи навише. Међу те чињенице је стављао сексуални нагон и његову друштвenu форму: брак и размножавање. С прстом на спиритусној лампи, с ~~аком~~ на репортери, пише лов и борбу између мужјака и женке од првог сусрета и лица. У драми Пјаност, јунак и јунакиња констатују: толико је већа блата, да је брак на раздаљи. Али процес између мужјака и женке иде даље, до ствари живота.... Једино је скандинавска литература / Киркегор, Стриндберг / примила из грчке митологије оне бizarну идеју: да би добро било кад би мушкарца понекад могао претворити у жену у мушкарца.

6

7 ~~Ако~~ опсесија Стриндбергова је лаж, ~~вероватно~~ жеља; или
лажи произлазе из женских слабости, а истине су на крају крајева ~~тако~~ сваке
"мушких истине". Такако, има ипак и мушких лажи. Управим ноктима претражује
Стриндберг позитивне и негативне елементе, и деси се да на дну позитивног
менталног чучи — мушка лажа. Стриндберг се не збуњује много: он ~~засни~~ и мушку лажу
лај стави на пробу, приведе кроз анализу и нађе тачку у којој је лажа увире
опет у жену. ~~Ако~~ опсесија своди се на ~~жену~~. Отуда су схеме Стриндбергових
драма и романа релативно једно, а грађа доста једнолика. Достојевски је ишао
у борбу против неба, земље, човечанства, а Стриндберг окреће своју батерију
племенитих и лејовитих отрова против жене и лажи, против жене и лакеја и ко-
чијаша.... Једна моћна уметност, и што вада никада није било једна ниска
уметност!....

7 Уметности су, редом, вероваке у врлине, разум, страсти и
нагоне. Стриндбергова уметност је до краја веровала у неваљалство. После ~~виме~~
~~који~~ сто страна мирног писања и праве уметности, ~~која~~ је, она жена, она жена
која, наоружана пажљеним чарима, нема страха ни од Бога ни од жандарма, себичка
је, лажљива, љубонорна, сенсуална, дивља, простачка. Жена са духом пећинског
човека. Најпак, Стриндберг је био мученик за истину, ин је тако да кажемо, и
уметност своју жртвовао у чудној борби да удари жиг неваљалства на биће које
је ипак највише волео. Стриндберг је дубоко трагичан. Његов дух је велики и
бедан.